

Jón Geir Pétursson
Formaður verkefnisstjórnar rammaáætlunar

Dagsetning 23.1.2025
Málsnúmer URN25010169

Afturköllun friðlýsinga á grundvelli dóms Hæstaréttar hinn 27. mars 2024

Eins og kunnugt er felldi Hæstiréttur hinn 27. mars 2024 úr gildi friðlýsingu verndarsvæðis Jökulsár á Fjöllum frá 10. ágúst 2019. Í forsendum dómsins kom fram að framkvæmd friðlýsingarinnar hafi verið ólögmæt þar sem Alþingi hafði ekki fjallað um afmörkun verndarsvæðisins líkt og lög nr. 48/2011, um verndar- og orkunýtingaráætlun gerir ráð fyrir. Niðurstaða dómsins var að þáverandi ráðherra hafi ekki verið heimilt að afmarka og ákvarða friðlýsinguna með þeim hætti sem gert var, heldur hefði hann þurft að leggja nýja tillögu til þingsályktunar fyrir Alþingi með afmörkun verndarsvæðisins áður en svæðið var friðlýst.

Alls voru átta svæði friðlýst með vísan til þess að virkjunarkostir innan þeirra hafi verið flokkaðir í verndarflokk verndar- og orkunýtingaráætlunar. Svæðin sem um ræðir eru:

- **Jökulsá á Fjöllum. Friðlýst 10. ágúst 2019.**
- **Geysir. Friðlýst 19. mars 2021. (Geysissvæðið var einnig friðlýst sem náttúruvætti 17. júní 2020)**
- **Kerlingarfjöll. Friðlýst 19. mars 2021. (Kerlingarfjöll voru einnig friðlýst sem landslagsverndarsvæði 10. ágúst 2020)**
- **Brennisteinsfjöll. Friðlýst 25. apríl 2020.**
- **Gjástykki. Friðlýst 1. apríl 2020.**
- **Hólmsá. Friðlýst 26. ágúst 2021.**
- **Jökulfall og Hvítá. Friðlýst 16. september 2021.**
- **Tungnaá. Friðlýst 30. ágúst 2021.**

Allar ofangreindar friðlýsingar voru framkvæmdar á sömu forsendum, þ.e.a.s. virkjunarkostir innan viðkomandi verndarsvæða voru flokkaðir í verndarflokk áætlunarinnar, en Alþingi fjallaði ekki um afmörkun verndarsvæðanna eins og lög nr.

48/2011 kveða á um. Niðurstaða Hæstaréttar hefur því áhrif á lögmæti friðlýsinganna allra.

Friðlýsing Jökulsár á Fjöllum var afturkölluð með auglýsingu í B-deild Stjórnartíðinda 7. júní sl. í kjölfar dóms Hæstaréttar. Þá var friðlýsing verndarsvæðis Gjástykkis afturkölluð sama dag, en landeigendur þess svæðis höfðu áður stefnt ríkinu fyrir dóm til greiðslu bóta vegna friðlýsingarinnar. Með dómi Hæstaréttar féllu málsástæður ríkisins niður og var friðlýsingin því afturkölluð.

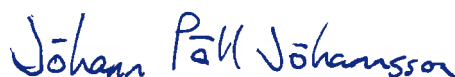
Með hliðsjón af fordæmisgildi dómsins og meginreglum stjórnarsýslulaga um afturkallanir ógildanlegra stjórnvaldsákvarðana ákvað þáverandi umhverfis-, orku-, og loftslagsráðherra að afturkalla þær sex friðlýsingar verndarsvæða sem eftir stóðu. Eingöngu er um að ræða friðlýsingar á grundvelli verndarflokks verndar- og orkunýtingaráætlunar og hafa afturkallanirnar því ekki áhrif á friðlýsingu Geysis sem náttúruvættis eða Kerlingarfjalla sem landslagsverndarsvæðis.

Í samræmi við 4. mgr. 5. gr. laga nr. 48/2011 lúta framangreindir virkjanakostir eftir afturköllunina því sömu reglum og virkjunarkostir í biðflokki áætlunarinnar.

Til að bæta úr þeim ágalla við friðlýsingarferlið sem rakinn er í dómi Hæstaréttar þurfa kostirnir því að fara aftur í gegnum ferli verndar- og orkunýtingaráætlunar og Alþingi þarf að flokka þá á ný í verndarflokk áætlunarinnar með skýrt afmörkuðu verndarsvæði til að hægt sé að friðlýsa þá aftur.

Í samræmi við framangreint beinir umhverfis-, orku og loftslagsráðherra því með bréfi þessu til verkefnisstjórnar að taka umrædda virkjunarkosti aftur til mats í samræmi við ákvæði laganna um verndar- og orkunýtingaráætlun þar sem verndarsvæði þeirra verða afmörkuð með þeim hætti sem lög gera ráð fyrir.

Þegar framangreindar tillögur verkefnisstjórnar liggja fyrir og hafa borist ráðuneytinu mun Alþingi síðan fá þá til meðferðar á ný.

Jóhann Páll Jóhannsson